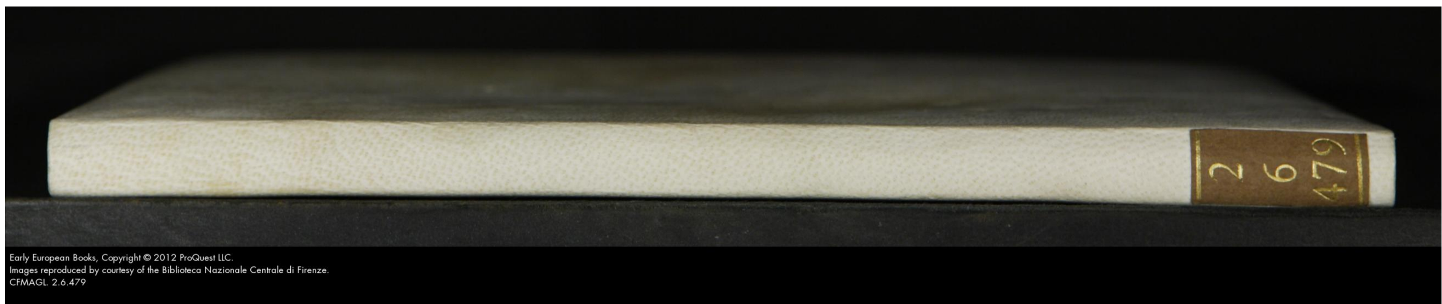
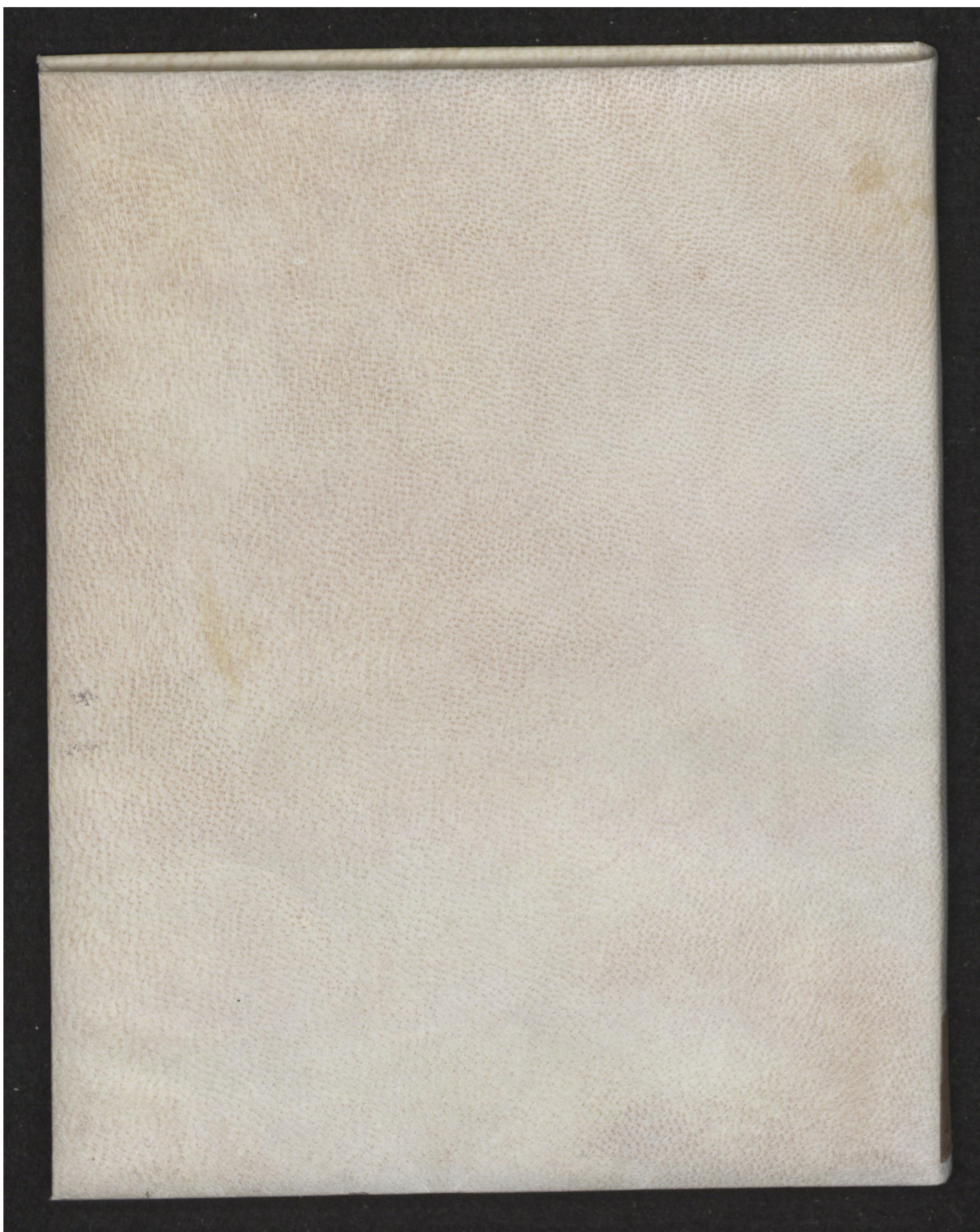
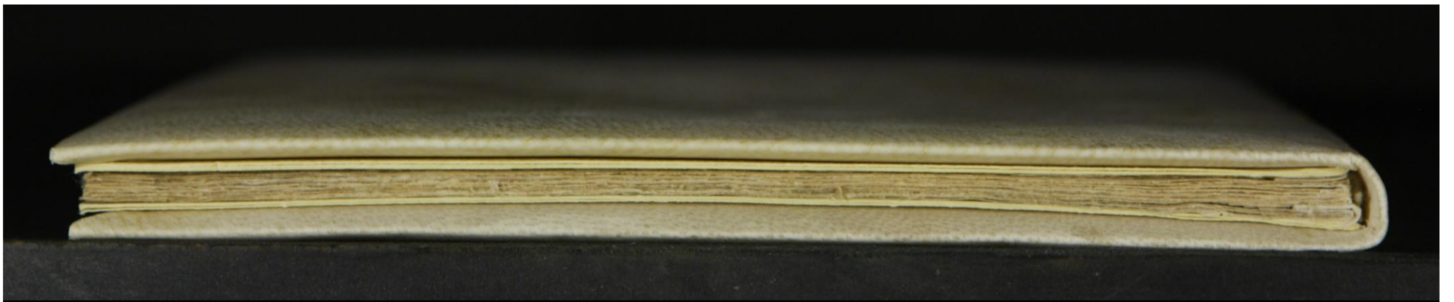
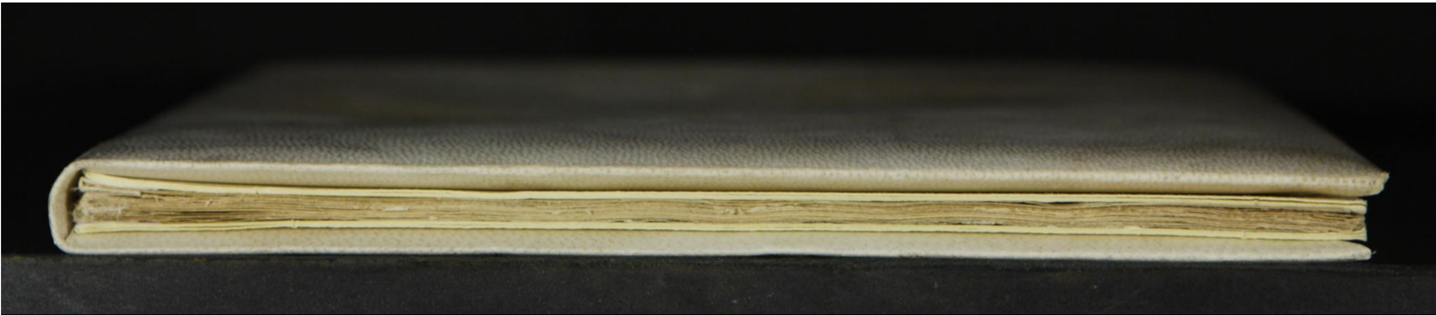
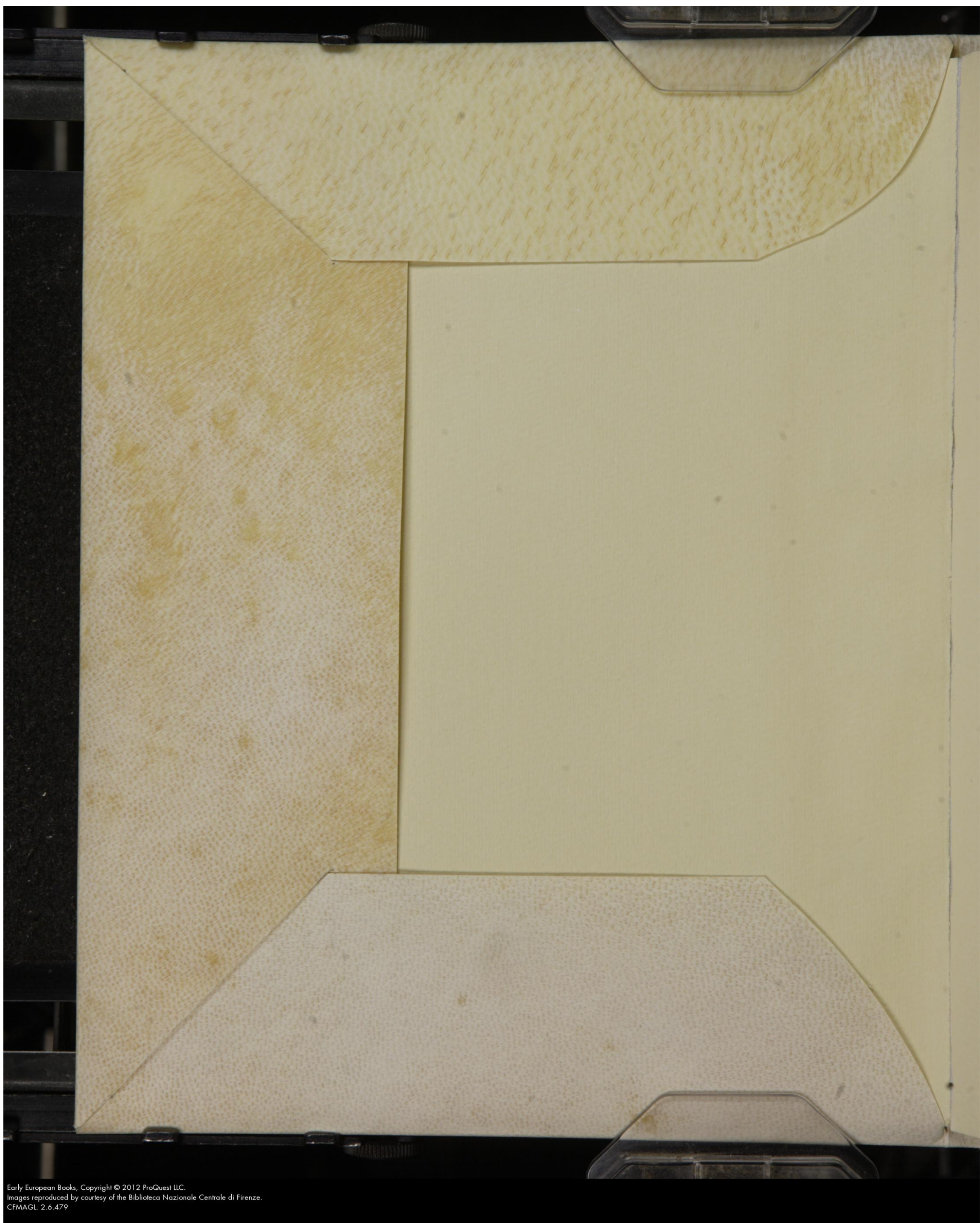

2
6
479

A

27

XXXVII

REYH

BI

SAMUELIS REYHERI, JC.
Cod. & Mathem. Prof. Publ.
In Academia Christian-Albertina,
Dissertatio Juridico-Historica,
De
CRUCIFIXI JESU
TITULIS,
Puniendorum Superdictionibus,
nec non
Exaltationis Hora.

Kiliæ Holsatorum cIↄ Iↄ c xcɪv.
Typis Joach. Reumanni, Acad. Typogr.

II

VIRO
Illustri ac Eruditissimo,
DN. ANTONIO MAGLIABECHI,
Serenissimi & Potentissimi
Magni Ducis Hetruriæ, &c.
Consiliario & Bibliothecario
Famigeratissimo,
Literarum Literatorumque Fautori
per Universum Orbem Literarium
Celebratissimo,
Suo quoque Fautori & Amico
Honoratissimo.

DUdum Tibi, *Vir Illustris*, me agnovi devinctum. Ultra XX enim annos me beneficiis onerare variis continuasti, dum sæpius rara vobiscum impressa misisti opuscula, meque sic vestratum eruditionis fecisti participem. Semper quidem hactenus de publico gratitudinis documento fui solicitus; nullum autem tuâ eruditione curiosâ dignum, magisque conveniens invenire potui, quàm hanc de TITULO, qui Salvatori nostro semper benedicto impositus fuit, dissertatiunculam.

culam. Titulos *autem apud anti-*
quos vel verbales, *vel* literales *fuiſſe,*
ex ipſa patet diſſertatione. Per ver-
bales *intelliguntur* Elogia *à præconibus*
ſuperdicta; Literales *verò vocantur* In-
ſcriptiones, *quæ damnatorum & pu-*
nitorum imponebantur capitibus, cu-
jusmodi trilinguem crucifixi JESU
capiti ſanctisſimo imponi curavit inju-
ſtus iſte Pilatus. Cum autem variæ
de ordine trium inſcriptionum occur-
rant ſententiæ, quarum nullam Θεο-
πνέυστοις *Evangeliſtarum relationibus*
conformem adhuc deprehendi, ideò in-
nocuas meas hac de re cogitationes
publicare, tibique, Vir Eruditisſime,
gratitudinis ergo dedicare volui, nul-
lus dubitans, Te, utpote prudentisſi-
mum curioſarum rerum æſtimatorem,

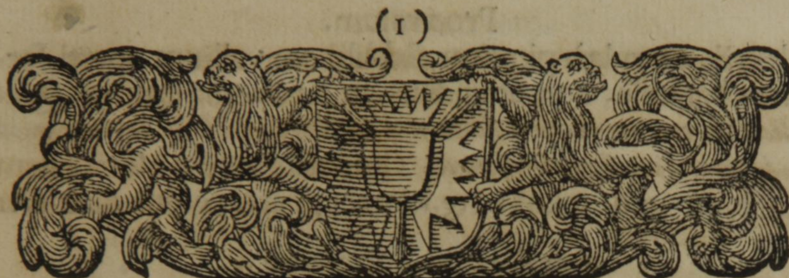
& benignissimum conatus mei arbitrum, potius ex inserviendi promptitudine, quam dissertationis hujus tenuitate meam æstimaturum voluntatem. Vale, nec favere desine.

Kiliæ Holsatorum ante Klendas Decembres Anni à Nato Salvatore cIↃ IↃ c xcIII. Juliani.

Tui Nominis illustris

Cultori perpetuo

Samueli Reyhero, JC. Antecessori & Mathem. Prof. h. t. Ordinis JCtorum, IV. Decano.

Procemium.

IN Sacro Codice æquè, ac in juris Justinianei Corpore primo intuitu loca inter se pugnantia occurrere, satis notum esse puto. Quemadmodũ autem, ipso etiam mandante Justiniano, *Const. Tanta* §. 15. *&* *Const. Dedit. nobis* §. 15. Si quis subtili animo diversitatis rationes excutiat, facilè omnis dissonantiæ querela dissolvi potest; ita etiam plerumque dicta Scripturæ S. dubia, omnibus circumstantiis probè pensitatis, solvi, & conformia esse, demonstrari poterunt. Unde haud immeritò B. Augustinus *Caus.* 2. *quæst.* 1. *c. Si peccaverit*, 19. *versu, Distribuite*, scribit: *Distribuite tempora, & concordat Scriptura.* Non tantùm autem tempora, sed alias etiam circumstantias distinguendo difficillimos textus feliciter explicari posse, in *Mathesi* mea *Mosaica* demonstravi, ex quibus duo solummodo exempla adduxisse nunc sufficiat. *Mare æneum*, Regis Salomonis jussu fusum, 1.*Reg.VII. v.* 23. describitur in diametro sua decem, in ambitu verò XXX cubitos habuisse: unde S. Scripturæ auctoritatem elevare athei nonnulli arripuerunt ansam, inter quos excellit obtusus iste Spinosa, qui formam Maris laudati, non hemi-

ſphærii, ut vulgò pingitur, ſed lilii convallium aperti formam habuiſſe, non attendens, in hæc verba erupit: *Quod ſi licet dicere, nos textum illum non intelligere, neſcio hercule, quid ex ſcriptura intelligere poſſumus.* Formam autem Maris talem fuiſſe, ex ipſo textu *1. Reg. VII. 26.* apparet, cujus diameter

CD vel *cd* fuit X cubitorum, circumferentia verò ventris XXX cubitorum, quæ exactè æqualis ſexangulo, quod ſex cuſpides foliòrum lilii convallium conſtituunt. Diameter ventris ergo invenitur ex ratione circumferentiæ & diametri, hoc modo:

355 ---- 113 ---- 30 ------- 9. 5493 (4) vel $9\frac{195}{355}$

Alterum exemplum ſit *Coloſſus aureus Babylonicus*, cujus altitudo dicitur fuiſſe LX cubitorum, latitudo verò cubitorum VI. Primâ fronte videtur hæc proportio abſurda, quia hominis pulcri longitudo ad latitudinem ſextupla eſt, unde latitudo debuiſſet eſſe X cubitorum. Verùm, ſi proportionem corporis humani ab Auguſtino deſcriptam attendamus, facilè apparet, VI cubitos non de latitudine à dextra ad ſiniſtram, ſed de craſſitie à dorſo ad ventrem, vel potius ad ſcrobiculum cordis intelligendos eſſe. Verba *Auguſtini l. XV. c. 26 de Civit. DEi* ſunt: *Humana longitudo à vertice usque ad veſtigia ſexies tantùm habet, quantum latitudo, quæ eſt ab uno latere ad alterum latus:*

&

& decies tantum, quantum altitudo, cujus altitudo est in latere à dorso ad ventrem. Veluti si jacentem hominem metiaris supinum seu pronum, SEXIES TANTUM LONGUS est à CAPITE AD PEDES, quantum latus à dextra ad sinistram, vel à sinistra in dextram, & DECIES, QUANTUM ALTUS à terra. Similem difficultatem deprehendimus in Historia Passionis Christi, ubi Evangelistæ non tantùm ratione ordinis linguarum, sed in verbis quoque inscriptionum, cruci affixarum, discrepant.

Caput. I.

De Sententia Cardinalis Baronii.

ANtequam autem nostram dicamus sententiam, aliorum quorundam autorum opiniones, retentis ipsorum verbis, recensebo, inter quos primus esto Cardinalis Cæsar Baronius, qui *Annal. Ecclesiast. Tom. 1. ad annum Christi XVI n. 7. & 8.* hæc habet: Græco uti sermone haud quaquam usu in urbe receptum fuisse, intelligitur ex iis, quæ *Suetonius in vita Tiberii, cap. 71.* scribit: Sermone Græco, quanquam aliàs promptus & facilis, non tamen usque qua usus est. Abstinuitque maximè in Senatu: adeo quidem, ut, *Monopolium* nominaturus, prius veniam postulârit, quod sibi verbo peregrino utendum esset, atque etiam in quodam decreto Patrum, cum ἔμβλημα recitaretur, commutandum censuerit, vocem, & pro peregrina nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enunciandam. Militem quoq; Græcè testimonium interrogatum, nisi Latinè, respondere vetuit: Hæc *Suetonius.* Eadem ferè de ipso testatur *Dio Hist. Rom. lib. 57.*

Suetonius de Claudio cap. 16. tradit: ſplendidum virum, Græciæque provinciæ principem, verum Latini ſermonis ignarum, non modo albo judicum eraſiſſe, ſed etiam in perigrinitatem redegiſſe. Ad hæc ſpectant, quæ narrat Cicero de Lucullo, *ad Atticum lib. 1. ep. 16.* quod dicere ſolebat, ſe libenter Græcis barbara admiſcuiſſe, ut ſe Romanum probaret. Commendat *Valerius max. lib. 2. c. 2.* de eadem re, Romanorum magiſtratuum priſtinum uſum, cum ait: Magiſtratus verò priſci quantopere, ſuam populique Romani majeſtatem retinentes ſe geſſerint, hinc cognoſci poteſt, quod inter cetera obtinendæ gravitatis indicia, illud quoque magna cum perſeverantia cuſtodiebant, ne Græcis unquam, niſi Latinè, reſponſa darent. Quin etiam ipſa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excuſsâ, per interpretem loqui cogebant; non in urbe tantum noſtra, ſed etiam in Græcia & Aſia: Quo ſcilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. Nec illis deerant ſtudia doctrinæ, ſed nulla non in re pallium togæ ſubjici debere arbitrabantur: Indignum eſſe exiſtimantes, illecebris & ſuavitate literarum, imperii pondus & autoritatem domari. *Hæc ille.*

Unde inferri poteſt in titulo crucis Domini, quem ſcripſit Pilatus, Hebraicè, Græcè & Latinè, non eo ordine, quo recenſentur ab Evangeliſtis, *Luc. 23. Joh. 19.* inſcriptiones eſſe poſitas. Nam diverſi cum inter ſe reperiantur, non ordinem ipſos ſecutos eſſe, ſed tantùm, quod factum eſſet, inſinuaſſe: Sed Latinam inſcriptionem primo loco poſitam eſſe. Nam & Nicolaus Papa (*in Epiſtola ad Michaëlem Imp. to. 3. Concil. nova edit.*) in Michaëlem impium Imperatorem furore quodam percitum in Latinam

linguam insultantem ait: *Hæc cum Hebræa & Græca in titulo Domini à reliquis discreta, insignem principatum tenens, omnibus Nationibus prædicat Jesum Nazaranum, Regem Judæorum.* Porrò eadem lingua Latina Christi fidei sacramentis in Romana Ecclesia magis magisque nobilitata, sicut illa totius catholicæ fidei semper tenuit principatum, eôdem modô & ipsa est præ cæteris exaltata. Unde Marcianus Imperator in Chalcedonensi concilio coram amplissimo Patrum conventu concionaturus, licet homo Græcus, & inter Græcos, & in ditione ac regione Græcorum, eandem orationem Latinè prius, postmodum, Græcè dixit, ut ex ipsius Synodi actis *actu. 6.* constat. Legati etiam Apostolicæ sedis Ecclesiæ Romanæ literas Romanorum Pontificum ad Synodos Græcorum Episcoporum conscriptas, non nisi Latinè legi, ac coram omnibus ex scripto recitari jubere consueverunt; &, nisi efflagitantibus omnibus ejus consessus Episcopis, Græcè reddere. Fidem facit horum omnium unus ex legatis ejusdem sedis Philippus Presbyter in S. Concilio Oecum. Ephesino, ubi recitatis Cœlestini Papæ literis Latinè scriptis universi Episcopi petierunt, ut eadem epistola Græcè translata, denuò recitaretur. Tunc his verbis sic interlocutus Philippus legatus: Vetus, *inquit*, consuetudo habet, ut Apostolicæ sedis diplomata Latinè, proponantur, & hoc sat esse solet. Nunc verò quoniam Beatitudo Vestra efflagitat, ut literæ allatæ Græcè itidem relegantur, necesse fuit Vestræ Beatitudinis desiderio satisfacere. In sacris etiam missarum solemniis penes Græcos semper etiam viguit consuetudô, ut tàm lectiones Evangelicæ, quàm Apostolicæ, primum Latinè, inde Græcè eâdem in republ. recitarentur, ut idem, qui supra,

N colaus Papa ad eundem Michaëlem Imperatorem ſcribens, teſtatur.

Ad ann. Chriſti XXXIV. num. 119.

Poſt hæc autem ſcriptus eſt à Pilato cauſæ titulus, qui ſuper crucem affigitur eô ordine, quo ponitur à Johanne, nempè Hebraicè, Græcè & Latinè, ut apparet in parte tituli, quæ Romæ extat: ita tamen, ut ſecundum ea, quæ à nobis ſuperius dicta ſunt, & quæ JCtus *leg.* Decreta. *ff. d. re judic.* habet, in ipſius ordine nobilior locus, ac proinde prior ille ſit viſus, qui Chriſto vicinior eſſet: ſicque Latina prior, noviſſima verò Hebraica, ut quæ Græca inferior, & barbara à Romanis haberetur, poſita eſſet inſcriptio.

Siquidem apud eos in theatro locus infimus Senatorum, ſummus verò plebis, *Sigon. de Jur. antiqu. Roman. lib. 2.* & in triumpho poſtremus Imperatoris, ſed & in triclinio noviſſimus Conſulis erat. *Plutarch. in Sympoſiac. lib. 2. qu. 3.* Sicque ſedendo. procedendo & recumbendo locus ultimus primus eſſet.

Caput II.

De Opinione Caſauboni.

ISaacus Caſaubonus *Exercitatione XVI numero 86. ad Annales Eccleſiaſticos Baronii.* ubi de *Elogiis puniendorum*, & *titulis punitorum*, tàm jure Romano, quàm more Judaico, voce præconis ſuperdicendis, aut tabulæ inſcribendis agit; Nomen, *inquit*, Juris Romani retinuit Johannes, cum ſcripſit *c. XIX, 19.* ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος Nonnus eleganter: ἐπέγραφε μάρτυρι γόμφῳ γράμμα τόπερ καλοῦσι. Λατινίδι τίτλον ἰωῇ In libris Romanorum affinia ſunt *Elogia pu-*

puniendorum, ut apud Suetonium, & *Superdicta*, voce præconis eorum, qui puniebantur, *l. 13. §. fin. ff. de jurejur.* & *Tituli* jam punitorum, ut in hoc loco Johannis. Quo pertinet eruditissimi Hesichii glossa: Τίτλος πιττάκιον ἐπίγραμμα ἔχων, *titulus* est, *pittacium continens inscriptionem.* In Tranquilli Domitiano *cap. 10.* habetur hic titulus: *Impiè locutus Parmularius*, sed titulus eò loci non est fortasse ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας, ut doctis est visum. Verùm est potius *Superdictum*, quod præco pronunciavit, dum ille paterfam. trahitur ad supplicium, vel dum ad palum alligatur, canibus objiciendus; Fuit & moris Judaici, ut quoties de aliquo supplicium sumebatur, crimen; propter quod ille peribat, populo significaretur voce præconis. Auctor est Maimonides in *Perek.* 13. ejus libri ex opere *Jad*, solitum fieri, ut cum reus sententiam mortis passus, è loco judicii exibat, ducendus ad supplicium, præcederet ipsum הכריז κῆρυξ, præco, & hæc verba diceret: *ille exit occidendus morte illâ, quia transgressus est transgressione illâ, in loco illo, tempore illô: & sunt ejus rei testes ille & ille. Qui noverit aliquid ad ejus innocentiam probandam, veniat, & loquatur pro eo.* Sed titulus cruci Christi affixus, more Græcorum & Romanorum fuit conceptus; eleganti quâdam brevitate, omissô verbô: ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ut recitatur à Marco: vel adjecto nomine, Jesus Nazarenus Rex Judæorum, quomodo habet Johannes. Apud Matthæum & Lucam leguntur amplius & illa verba: οὗτός ἐστιν, quæ videntur non é titulo descripta, sed ab illis adjecta, sententiæ perficiendæ. Nec mirum, variis linguis titulum esse conceptum: Nam ita moris fuit, Imperatorum quoque edicta per Græciam & Asiam duplici sermone pro-

ponere

ponere, Græco & Romauo, ut declarant aliquot exempla apud *Josephum lib. 14.* Quin ipsos quoque Imperatores aliquando rescripta sua linguâ Græcâ concepisse, argumento est *l. 9. ff. de L. Rhod.* ubi libello Græco Eudæmonis Nicomediensis Imperator Antoninus Græcè rescribit. Porrò quis fuerit servatus ordo in titulis disponendis, non planè constat: quoniam Evangelistæ duo (nam reliqua duo omiserunt,) cum aliquâ diversitate eam partem historiæ narrant. Apud Johannem hic est ordo: Hebraica inscriptio principem locum obtinet, sequitur Græca, & postremò Romana. Contra apud Lucam hæc series: Græca, Romana, Hebraica. Si causam quæris diversitatis; respondebo: Evangelistas rem momenti nullius, ordinem in istis inscriptionibus, neglexisse, & ut quidque illis veniebat in mentem, id scripsisse. Ita illos sua incuriositate, nostram castigasse curiositatem, qui frivola sæpè sectamur, seria negligimus. Sin aliquam rationem sunt secuti Evangelistæ; haut dubiè illa est, quam hîc afferam: Johannes ordinem naturæ & veritatis secutus est: Lucas eundem servavit, quem ipse Pilatus, aut Pilati ministri. Naturæ & veritati consentaneum esse, ut primo loco Hebraica ponantur, secundo Græca, tertio demum Romana, neque ignorare, neque negare potest quisquam, non planè insanus. Romanos autem sine discrimine in talibus modò Græca, modò Latina priori loco posuisse, ostendunt illa edicta, quæ recitantur à *Josepho lib. 14.* In epistola Julii Cæsaris ad Tyrios ita scriptum: βούλομαι δὲ καὶ ἑλληνιστὶ καὶ Ῥομαϊστὶ ἐν δέλτῳ χαλκῇ τοῦτο ἀνατεθῆναι, hîc Græca anteponuntur Romanis. At in ipso edicto sic loquitur Cæsar: ἀνατεθῆναι δὲ χαλκῆν, δέλτον ταῦτα περιέχουσαν, ἐγκεχαραγμένην

χάμ-

γράμμασιν Ρωμαϊκοῖς τε καὶ ἑλληνικοῖς. Hic vice versâ Romanæ literæ prius nominantur, deinde Græcæ. Ex quo apparet, ipsos Romanos aliquando antiquitatis rationem habuisse, & primas linguæ Græcæ concessisse aliquando Imperii, & Romanam illi anteposuisse. Ut mirari nemo debeat, titulos eô ordine fuisse dispositos, quem indicat Lucas. Hæc ut scriberem, non propriâ voluntate sum impulsus: quia talia curare frivolum duco. Et nimii otii argumentum: sed exemplo Baronii; qui de eô ordine in dispositione horum titulorum servato, ea philosophatur eo loco.

Caput III.

De Notis Pacii ad leg. 13. ff. de Jurejur. & ad l. 16. C. ex quib. caus. inf.

JUlius Pacius JCtus *in Commentario Pandectarum*, *anno 1580.* edito, *ad legis 13. §. ult. ff. de jurejur.* ubi Ulpianus ad edictum *; si quis juraverit in re pecuniariâ per genium Principis, dare se non oportere, & pejeraverit; vel dari sibi oportere; vel intra certum tempus juraverit, se soluturum, nec solvit: Imperator noster cum Patre rescripsit, fustibus eum castigandum dimittere, & ita ei* superdici: προπετῶς μὴ ὄμνυε i. e. *petulanter ne juratô.* Hæc monet: Veteres cum de damnato homine supplicium sumebant, in loco supplicii conspicuo ἐπιγραφὴν, seu (ut vocant) titulum affigebant: quo breviter admonitus populus, pœnæ à reo expeditæ causam intelligeret: eôque exemplo à simili facinore perpetrando cæteri avocarentur. Ex hoc more imposita fuit inscriptio cruci Christi Servatoris nostri. Idem ad *l. 16. C. ex quib. caus. infam.* συκοφαντεῖς rectè. vid. Duaren. *ad titul. de in lit. Jura.* Quædam hîc adjiciunt Græci Basilicῶν compositores, quæ

 refert

refert *Cujacius l. 13. obs. 3.* sed ea potius interpretationis causa addita esse arbitror. Verùm inter cædendum præconem pœnæ causam dicere consuevisse, Rævardus multis auctoritatibus probat, & ipse etiam Cujacius.

Caput IV.

De Notis Dionysii Gothofredi ad dictas leges.

AD eandem legem Dionysius Gothofredus *in notis ad Pandectas anno 1590. editas*, hæc habet: *Super indici*: estne scripto, ut putat Thuarenus, utque crucis Christi inscriptio innuit? An verò per præconem, ut Contius existimat, argumento *l. 16. C. ex quib. caus. infam.* utrumque factum videtur. Posterius tamen verius est, & huic loco aptius, similis vox præconis ἐσυκοφάντησας i. e. calumniatus es, *in dict. lege 16.* Legatum populi Romani, homo plebejus temerè amplecti noli, apud *Spartianum*, quod tibi non vis alteri ne feceris, *Lamprid. in Alexandro.* Fumo punitur, qui fumum (aulicum scilicet) vendidit. *ibidem.* Imposturam fecit & passus est. *Trebell Pollio in Gallieno.* Polycarpus tertio confessus se Christianum esse. *Euseb. 4. c. 5.* Agnes sacrilega virgo, Diis blasphemiam inferens, scortum lupanaribus data. Ambrosius *sermone 90.* adde Zonaram *3. Annalium* in Valentiniano, ubi de Rhodano præposito & mos ille *superdicendi* præconianus adumbratur. Præter id genus superindictionis, titulus nonnunquam appensus vel affixus erat, qui causam pœnæ judicaret: qui inde αἰτία *Matthæo 27.* ἐπιγραφὴ, *Marco 15. & Lucæ 23.* τίτλος *Johan. c. 19. Svetonio in Caligul. 33.* πίναξ, *Eusebio 5. histor. 1.* Formulæ vero hujusmodi. Hic est rex Judæorum:

rum : Rex Judæorum : Jeſus Nazarenus Rex Judæorum. *Matth. Luc. Marc. Johann. ibid.* Impiè locutus parmularius. *Svetonius ibid.* Hic eſt Attalus Chriſtianus. *Euſeb. d. loc.*

Idem Dionyſius *ad l. 16. C. ex quib. cauſ. infam.* ubi Gordianus Imperator ita conſtituit : *fuſtibus caſum, cui per præconem ita dictum eſt*, ἐσυκοφάντησας i. e. calumniatus es, *ut calumniatorem videri notatum, ideoque eſſe famoſum, manifeſtum eſt*, in notis hæc habet : mos antiquus & à Platone probatus in legibus *lib. 11. &c.* Alia quædam repetita ex antiquitatis flore vid. apud *Cujac. lib. 8. obſ. 7. & lib. 13. obſ. 3.*

Caput V.

De Formulis ſuperdictionum & inſcriptionum ex Briſſonio.

ACcuratiſſimè de ejusmodi formulis ſcripſit Barnabas Briſſonius *lib. 5. de formul. in fin.* Nec prætermittendæ quidem eæ voces videntur, quas præconum ore in ſuppliciis ſumendis miſſas accepimus. Moris enim erat ſub præconis elogio, ſeu præcone cauſam condemnationis ſuperdicente, de damnatis pœnas exigi. Et ita Ulpianus in *l. ſi duo. 13. in fin. ff. d. jurejur.* Impp. Severum & Antoninum reſcripſiſſe ait, eum, qui per genium Principis pejeraſſet, fuſtibus caſtigandum dimitti, & ita ei ſuperdici προπετῶς μὴ ὄμνυε. Simili modò in *l. fuſtibus. 16. C. ex quib. cauſ. infam.* fuſtibus cæſus quidam refertur, cui per præconem dictum fuit, ἐσυκοφάντησας. Severus etiam in Proconſulari Africæ Legatione, quendam municipum ſuorum, qui cum præcedentibus faſcibus, ut antiquum contubernalem ipſe plebejus amplexus erat, Spartiano teſte, fuſtibus cecidit, ſub hoc præconis elogio : LEGATUM POPULI RO.

HOMO PLEBEJUS TEMERE AMPLECTI NOLI. Alexander quoque, ut eſt à *Lampridio in ejus vita* proditum, per præconem, cùm aliquem emendaret, dici jubebat: QVOD TIBI NON VIS, ALTERI NE FECERIS. Idem Imperator Turinum fumi venditorem, fumo appoſito, quem ex ſtipulis atque humidis lignis fieri juſſerat, necavit, præcone dicente: FUMO PUNITUR QUI VENDIDIT FUMUM. Simili modo Divus Ambroſius *ſermo. 90.* Judicem narrat, Agnem virginem ſpoliari, & nudam ad lupanar duci juſſiſſe, ſub voce præconis dicentis: AGNEM SACRILEGAM VIRGINEM, DIIS BLASPHEMIAM INFERENTEM, SCORTUM LUPANARIBUS DATUM. Quibus ſimilia alia exempla jam ante me à multis congeſta ſunt. Gallienum etiam *Trebell. Poll.* ſcribit, cùm quidam gemmas vitreas pro veris vendidisſet ejus uxori, atque illa re proditâ vindicari vellet, ſurripi quaſi AD LEONEM venditorem juſſiſſe, deinde caveâ caponem emiſiſſe, mirantibusque cunctis rem tàm ridiculam, per Curionem dici juſſiſſe, IMPOSTURAM FECIT, ET PASSUS EST. Nam illic *Curionis* nomine *præco* accipiendus eſt, quo ſenſu *Rufinus* idem nomen uſurpavit, in verſione hujus loci, qui habetur *hiſtor. Eccleſ. Euſeb. lib. 4. c. 15.* Quod Græcè ſcriptum eſt de ProConſule Aſiæ: πέμψαντα τὸν κήρυκα, καὶ ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ κηρῦξαι τρὶς. Πολύκαρπος ὡμολόγησεν ἑαυτὸν χριστιανὸν εἶναι. Id ille ita convertit: Miſſo igitur CURIONE ad populum Pro Conſul jubet voce maximâ proteſtari, POLYCARPUM TERTIO CONFESSUM, CHRISTIANUM SE ESSE. *Zonaras tom. 3. Annal.* in Valentiniano de Rhodano præpoſito: Αὐτίκα γυμνοῖ μὲν ἐκεῖνον τοῦ ἀξιώματος κελεύει δὲ δεθέντα ἐν τῷ θεάτρῳ.

τρῳ περιαχθῆναι, ἀγῶνος ἱππικοῦ ἀγομένου, Κηρύκων αὐτοῦ προαγόντων καὶ τὸ εἰς τὴν γυναῖκα βοώντων ἀδίκημα, καὶ τοῦ βασιλικοῦ κελεύσματος τὴν παρακοήν. καὶ μετὰ τὴν περιαγωγήν, καὶ τὸ κήρυγμα, ἐκεῖ παρευθὺ καυθῆναι αὐτόν. Interdum verò Titulo, qui cauſam pœnæ indicaret, præcedente, vel appenſo, aut fixo, in damnatos animadverſum, *Svetonius in Caligula cap. 31.* teſtatur. Idem in *Domitiano cap. 10.* Patremfamilias, quod Thracem Mirmilloni parem dixerat, canibus objecit, cum hoc titulo, IMPIE LOCUTUS PARMULARIUS. Et hoc more D. *Matthæus cap. 27.* Καὶ ἐπέθηκαν, ait, ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην. ΟΥ̃ΤΟΣ ἘΣΤΙΝ ἸΗΣΟΥΣ Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ. Sic & *D. Marcus cap. 15.* καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη, ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων. *Et D. Luc. c. 23.* ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφή γεγραμμένη ἐπ᾽ αὐτῷ γράμμασιν ἑλληνικοῖς καὶ ῥωμαϊκοῖς καὶ ἑβραϊκοῖς, οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων. Et *D. Johannes. cap. 19.* ἔγραψε δὲ τίτλον ὁ Πιλᾶτος καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἦν δὲ γεγραμμένον ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων. *Euſeb. l. 5. hiſtor. Eccleſ. c. 1.* καὶ περιαχθεὶς κύκλῳ τοῦ Ἀμφιθεάτρου, πίνακος αὐτὸν προάγοντος ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο ῥωμαϊστί. οὗτός ἐστιν Ἄτταλος ὁ χριστιανός, ubi *Kuhn.* recte πίνακα titulum vertit.

Caput VI.

Aliqua ex Hieronymo & Iſidoro.

NIcolaus Henelius ab Hennenfeld in *Otio Wratislavienſi c. 3.* de Lingvæ Latinæ apud Romanos obſervantia, inter alia explicationem Lyræ ex S. Hieronymo deſumtam adducit, nempe: *Has tres lingvas in crucis titulo conjunctas fuiſſe, ut OMNIS LINGVA commemoraret perfidiam Judæorum.*

Iſidorus Hiſpalenſis *Originum l. 1. c. 1. n. 26.* Tres linguas, quibus Pilatus in inſcriptionibus uſus eſt, propterea *Sacras* vocat.

Caput VII.

Tabellæ deſcriptio ſecundùm Voſſium.

GErhardus Johannes Voſſius *Harmoniæ Evangelicæ lib. 2. c. 7. §. 20.* Vidimus, *inquit*, de partibus crucis majoribus: quæ formam crucis conſtituunt. Sunt præterea aliæ minores, non tamen ſimpliciter neceſſariæ, quia & crux erat ſine partibus minoribus. In his de una conſtat ex Scripturis. Ea eſt tabella ſupra verticem, quæ continebat, ſupplicii cauſam. Ita in Chriſti Cruce hæc tabellæ inſcripta erat mortis ratio, quod regnum affectaſſet. Græcis ideò titulus, αἰτία, de quo *Scaliger Animadverſionibus Euſebianis* ad annum 1973. Erat vero tabella ceruſſata, cui literæ atramento ſic inſcribebantur, ut longius conſpicerentur. Nec tamen grandes adeò, quam cenſent, qui putant, ſublimes usq; adeò cruces fuiſſe Romanis. Hic quoq; media ineunda eſt via. Quia verò ſcriptæ literæ iſtæ majuſculæ in gypſo, hinc tabellam eam *Sozomenus*, de cruce Chriſti agens, λεύκωμα appellat. Id vocabulum *Etymologus magnus* ait ſignare tabellam gypſo dealbatam, utilem ad ei inſcribendum, quæ publicanda eſſent. *Album* vocat lex Conſtantini in Codice Theodoſiano. λευκὴν σανίδα nuncupat Nicephorus Calliſtus, ac firmat illud Heſychii, huic probando etiam Salmaſio adlatum: Σανὶς λευκὴ, λεύκωμα, ἐν ᾧ αἱ γραφαὶ Ἀθήνησιν ἐγράφοντο πρὸς τοὺς κακούργους. τίθεται δὲ καὶ ἐπὶ σταυροῦ. *SANIS alba, album, in quo ſententiæ adverſus maleficos Athenis*

ſcri-

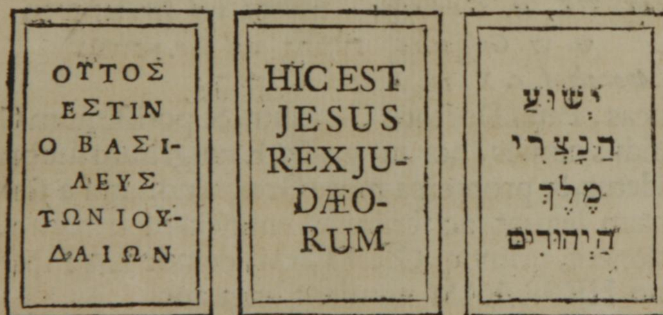
ſcriberentur. Apponebatur vero in cruce. Quod poſtremum capere oportet de temporibus ante ConſtantinumMagnum. Ac planè exiſtimo, Heſyhium (Chriſtianus enim fuit) in animo habuiſſe αἰτίαν, quæ conſpecta in cruce Chriſti.

Hæc ſufficiant ex aliis adduxiſſe auctoribus, exponenda nunc erit mea quoque ſententia, quam non aliorum Virorum doctiſſimorum opiniones refutandi, ſed altius in veritatem inquirendi gratia nunc profero.

Caput IIX.

De nova hactenus incognita ſententia.

TRilinguem illam inſcriptionem non tantùm tribus diverſis tabulis inſcriptam fuiſſe, ſed quoad verba etiam variaſſe exiſtimo: quemadmodum ex adjecto ſchemate patet, ubi hoc ordine locatæ ſunt tabulæ.

Lucæ XXIII, 38. Matthi XXVII, 37. Johannis XIX, 19.

Marcus X[illegible] 26. Titulum cauſæ inſcriptum exprimit duobus verbis, quæ in ſingulis reperiuntur tabulis, nempe:

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

Pilatus itaque Judex Romanus non tantùm Latino idiomate titulum hunc exprimere, ſed eidem Linguæ præcipuum quoq; locum adſignare debuit, ob *leg. XL. ff. de Re judic.*

Si ergo Pontius Pilatus, vel alius Romanus exprimere debuiſſet ordinem inſcriptionum, procul dubio dixiſſet, titulum ſcriptum fuiſſe

LATINE, GRÆCE & HEBRAICE

vel LATINE, HEBRAICE & GRÆCE.

Johannes Evangeliſta verò, qui etiam aliàs ſæpius *ſacri Idiomatis* rationem habuit, juxta genium lingvæ Hebrææ locavit inſcriptiones. Hebræi enim à dextra ad ſiniſtram legunt ſuam ſcripturam, ergo Hebræam primo, Græcam ſecundo, Latinam verò tertio loco poſitam fuiſſe ſcribit.

Hic ipſe autem Evangeliſta aliquoties Hebraicas adhibet & interpretatur voces, ex. gr. *cap. V, 2.* Lacum propè ovile vocat *Bethesda* בֵּית חֶסְדָּא

cap. XIX, 13. Gabbatha גַּבְּהָתָה *vel Syr.* גביבתא

v. 17 Golgatha גָּלְגֹּלֶת *vel Syr.* גגולתא

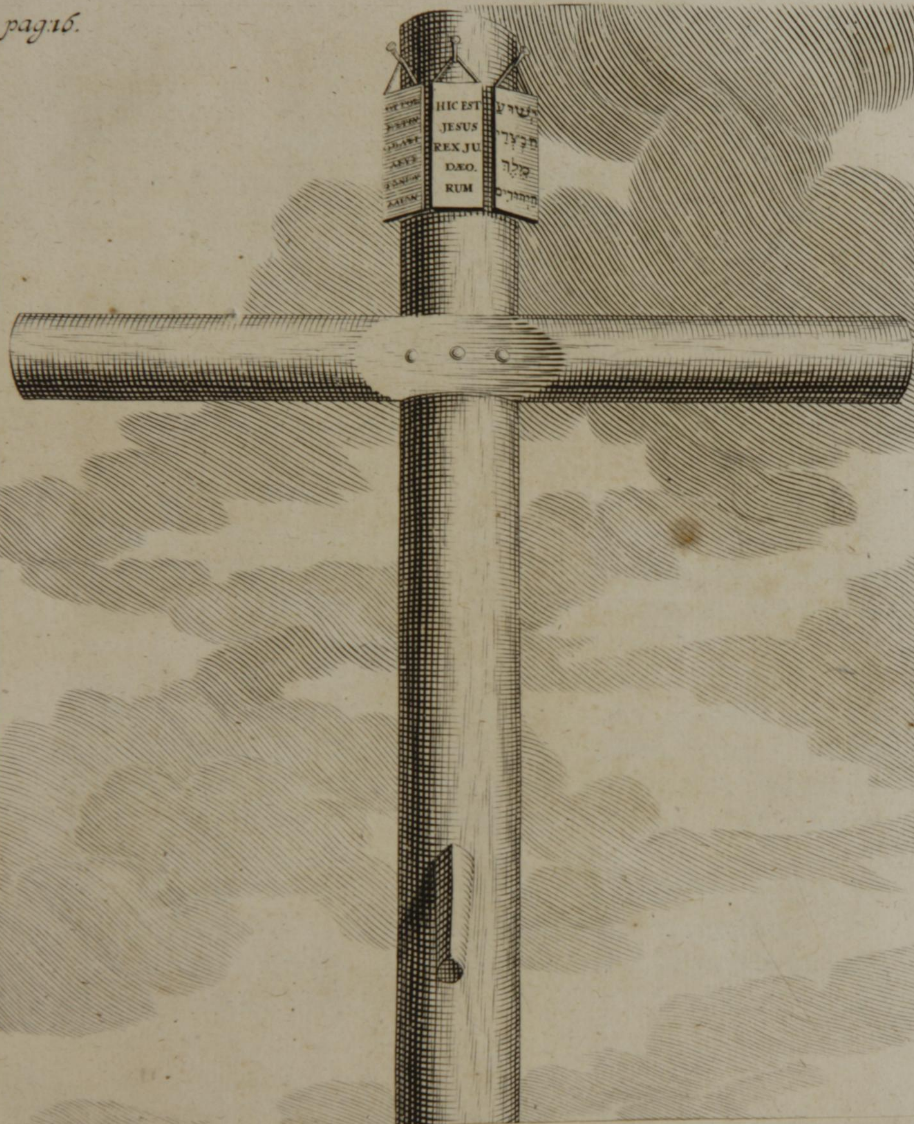
Apocalypſ. c. X, 11. Abaddon אֲבַדּוֹן

Lucas, Pauli Doctoris Gentium, & potiſſimum Græcorum, fidus comes, horum gratia Evangelium ſuum ſcripſiſſe videtur, & propterea more Græcorum, qui a ſiniſtra ad dextram legunt ac ſcribunt, enunciavit trinam illam inſcriptionem, primoq; GRÆCAM, deinde LATINAM, & ultimo HEBRÆAM nominat linguam.

Lucam Evangelium ſuum Græcè ſcripſiſſe, inter alia probari poſſe videtur ex iis, quæ Petrus Gaſſendus in *Vita Peireskii lib. 5. ad ann. 1635. p. 187.* ſcribit. *Miſit*, inquiens, (Peireskius ſc. ad Salmaſium) *plura; ſed pluris nihil fecit,*

quàm

pag.16.

16a

quàm Volumen quatuor Evangeliſtarum Elcuphticè, *ſeu* Cophticè *ſcriptum*, Arabiceque *declaratum* ; *& maximè propter appoſitos annos, quibus ſinguli Evangeliſtæ ſcripſerunt. Quippe tametſi initio defuit præfatio in* Matthæum, *quâ annus contineri debuit* ; *& præfatio in* Johannem *viſa eſt mendosè habere ſcriptam hiſtoriam anno ſexto Imperii* TARSOS *pro* Nerone, *& Dominicæ Aſcenſionis trigeſimo* : *quod tamen ſpectat ad duas alias, altera in* Lucam, *planum fecit, ſcriptam ab illo hiſtoriam Antiochiæ* anno Claudii duodecimo, & Aſcenſionis vigeſimo ; *altera verò, quæ* in Marcum, *ſcriptum ab ipſo Evangelium* anno quarto *ejusdem* Claudii, *&* duodecimo Aſcenſionis. *Quàm exſultasſet verò ſi perſpectum habuisſet, exſtare* Codicem Arabicum *perſimilem penes illuſtrem* Mon-Morium *Libellorum ſupplicum Magiſtrum, quo præfationes integræ continentur ? Habent illæ ex pereruditi* Hardyæi *interpretatione fuisſe* Matthæi Evangelium Hebraicè *ſcriptum* Anno Claudii primo, Aſcenſionis nono : Marci Evangelium Latinè *ſcriptum* anno Claudii quarto, Aſcenſionis duodecimo : Lucæ Evangelium Græcè *ſcriptum* Anno Claudii decimo quarto, Aſcenſionis vigeſimo ſecundo : Johannis Evangelium Græcè *ſcriptum* anno Neronis octavo, Aſcenſionis trigeſimo.

Matthæus videtur in ſua hiſtoria Latinam inſcriptionem expreſſiſſe, niſi quis, propter præcedentia ex Codice Arabico petita, ſtatuere maluerit, Marcum deſcripſiſſe Latinum titulum.

Caput IX.

Duarum quæſtionum reſolutiones continens.

NUnc ad ea, quæ præcedenti capite dicta ſunt, vel confirmanda, vel illuſtranda quæritur: I. An trium titulorum unus idemque tenor, an diverſus fuerit? Putant quidem nonnulli eundem fuiſſe, ſuntque iterum diverſæ opinionis. Alii enim duos Evangeliſtas Matthæum & Lucam duo verba οὗτός ἐστιν, non ex titulo deſcripſiſſe, ſed ſententiæ perficiendæ gratia adjeciſſe. Alii verò Marcum & Johannem dicta verba neglexiſſe; præterea tres reliquos cognomen *Nazareni*; Marcum & Lucam verò Nomen proprium JESUS omiſiſſe, quamobrem ex omnium Evangeliſtarum deſcriptionibus tres conformes formant inſcriptiones, hoc modo:

הוּא יֵשׁוּעַ הַנָּצְרִי מֶלֶךְ הַיְּהוּדִים

ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑΖΩΡΑΙΟΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

HIC EST JESUS NAZARENUS REX JUDÆORUM.

Verùm neutram harum opinionum quadrare hiſtoriæ paſſionis, vel ex ſolo Johanne demonſtrari poteſt, qui *cap. XIX. v. 21.* expreſsè ſcribit, Pontifices rogaſſe Pilatum, ne ſcriberet: *Rex Judæorum* (ſc. eſt,) ſed, *quod dixerit, ſe eſſe Regem Judæorum.* Unde haud obſcurè colligitur, Johannem non ignoraſſe in reliquis inſcriptionibus adjectum fuiſſe Pronomen demonſtrativum, interim tamen more

ſolito

oli o exactè observare & exprimere voluisse titulum Hebræum. Sæpè enim Johannes aliqua, à reliquis Evangelistis prætermissa, adnotavit, cujusmodi egregium exemplum habemus in *versiculo 34. hujus capitis XIX.* ubi narrat ex vulnere, quod unus militum lancea aperuerat, continuo sangvinem & aquam effluxisse. Ne etiam quis singularem hanc observationem forsan in dubium vocet, *versu sequenti 35.* hæc addit: *Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium ejus: & ille scit, quia vera dicit, ut & vos credatis.* vid. *Mathes. Mosaic. tit. XXXIX. §. 29, 36.*

II. Quæritur, Num unus idemque tres illos titulos scripserit, an Plures? Posterius affirmandum esse puto, quia non ipse Pilatus, sed ministri ejus scripserunt hos titulos. Propter diversitatem lingvarum autem in Judæa, cui præpositus erat, usitatarum, diversos quoque ipsum habuisse amanuenses, qui causas in diversis idiomatibus expedirent; Paucissimi enim Romanorum Hebræam intelligebant linguam. Hinc Chiliarchus sive Tribunus Romanus *Actor.* XXI, 37. Paulum in tumultu apprehensum interrogat: ἑλληνιστὶ γινώσκεις: *Num Græcè nosti?* qua interrogatione haud obscurè suam lingvæ Hebrææ imperitiam prodidit.

Pari ratione Reges, diversis populis imperantes, diversa quoque habent Collegia, istarum nationum causas dirigentia, *Ex. gr.* Augustissimus Rex Daniæ, quia Provincias aliquas Germanicas possidet, duabus diversis Consiliis sive Cancellariis res Danicas & Germanicas expediendas committit. Non tantum autem hodiè, sed jam olim tempore Monarchiæ Persicæ, si subditi variis uteban-

tur linguis, diversi amanuenses sunt adhibiti, ut apparet ex *Esthera cap. I. v. ult. cap. III. v. 12. cap. IIX. v. 9.* ubi legimus: convocatos fuisse Regis scribas, qui centum & viginti septem populorum linguis diversis Edictum Regium conciperent, ipsis quoque Judæis suâ linguâ i. e. Hebraicè rescriberent, ut omnibus Persico Regno subjectis populis, voluntas Regis innotesceret.

Caput X.

De Vossii Sententia.

GErhardus Joannes Vossius fermè per omnia approbat *Casauboni* sententiam, quam tamen paulo mollioribus exprimit verbis; interim & hîc locum habet istud proverbium:

Ut lateant veræ, causæ finguntur inanes.

Ita autem scribit *in Harmonia sua Evangelica lib. 2. cap. 8. §. 4. & seqq.* Titulus verò erat, ut integrè eum refert Joannes, qui postremus Evangelistarum scripsit: JESUS Nazarenus Rex Judæorum. Fusè disserit Cajetanus, cur hoc crimen potissimum adscripserit Pilatus, cum plura fuerint, quorum accusaretur: vid. eum *jentaculi primi quæstione quarta.* Sanè hôc pactô egregiè se ultus est de Judæis. Negabant illi, posse esse Cæsaris amicum, nisi eum, qui Regem se diceret, pœnâ crucis afficeret, quæ seditiosos maneret. Paruit ille: atque ita satis ostendit, Cæsaris se gratiam cupere. Sed dum scribi jubet, *JEsus Nazarenus Rex Judæorum*; non, (ut maluissent proceres Judæorum) qui se Regem diceret Judæorum: exprobavit illis stultitiam, quod Regem expectarent, & quando haberent, voluissent eum cruci affigi.

Tri-

Tribus linguis adſcriptus fuit titulus: *Hebræa*, quia hâc uterentur, ubi ſumtum ſupplicium: *Græcâ*, quia hæc maximè familiaris eſſet Orienti, ex quo Alexander M. eum ſubegiſſet, & Seleucidæ ſive Syromacedones, imperium illic tenuiſſent, ut Ptolemæi in Ægypto. *Latinâ* autem, quia Judæa & Syria reliqua in Romanorum foret poteſtate, ex quo Tigranem vicerat Pompejus.

Eò igitur tribus hiſce linguis ſcriptus fuit titulus, quia nemo Hieroſolymis foret, quin aliquam é tribus iſtis linguis noſſet. Ut nihil ſit opus eò recurri, quod in tribus linguis cernamus non contemnendum Trinitatis myſterium. Quod placuit inter alios, *Jacobo Ledeſimæ*, libro de divinis ſcripturis quavis linguâ non legendis, *c.3. p. 19. editionis Colonienſis 1597.*

At Lucas quidem hoc ordine linguas recenſet, *Græca*, *Latina*, *Hebræa*: Joannes illô, *Hebræa*, *Græca*, *Latina*, Arripiunt hunc Joannis ordinem *Baronius*, *Grezerus*, alii, ac Latinam linguam extremo ajunt loco collocari, quia locus extimus fuit honoratiſſimus. In quo immanè quantum eos ratio fugit; *Baronius* tamen illud evincere conatur ex eo, quod in theatris & amphitheatris, ima cavea Senatorum foret. Quaſi hoc alia de cauſa fuerit, quàm, quia ſic proximo ſpectaculo forent, ac facilius cuncta cernerent. Idẽ *Baronius* pro ſe affert, quod in pompâ triumphali præmitterentur aurũ, & alia hujusmodi, poſteà verò dux ſubactꝰ, & inde Imperator conſequeretur. At hoc factũ, ut ſic voluptas creſceret ſpectaculo. Quod non fuiſſet, ſi initio præiſſent victi Duces & Imperator. Imò nec in eô quidem ſatis rem explicat, cum Imperatorem ait poſtremum fuiſſe. Nec enim in fine is, ſed medio pompæ erat, quippe ſequeban-

bantur Imperatorem amici ac Senatores, posteàque legiones. Nihilo solidius est, quando postremum ait fuisse locum Consularem. Cujus causam vide apud *Plutarchum* in *Problematis*. Nihil profectò certius, quàm Romanis, duo si forent honoratiorem fuisse locum priorem; si tres, medium. Quare longè aliter statuendum de ordine linguarum, quàm *Baronius* putavit.

Nempè Joannes retinuit ordinem eum, quo linguæ istæ in Judæâ fuerunt usurpatæ. Nam Judæorum sermo vernaculus erat Hebræus; à Græcis victi, Græcam; à Romanis subacti, Romanam didicêre. Proque eo ordine etiam se habet harum trium linguarum antiquitas. *Latina* enim profluxit è *Græcâ*, Arcadum imprimis, qui *Doricè* locuti. *Græca* autem promanavit à *Phœnicia* sive *Syra*, quæ dialecto solum ab Hebræa differebat.

At Lucas attendit ordinem Pilati vel ministrorum, qui primum locum genti dedêre, quæ prius vicisset Judæos: Secundum autem, quæ secundo subegisset; postremo verò genti bis subactæ. Et profectò quid æquius, quam ut postremum sortiretur locum gens, quæ prius paruisset *Græcis*, nunc verò subjecta fuisset *Romanis*. Quod verò *Græcam* præmisêre *Romanæ*, licet & *Græci Romanis* parent, id inde est, quod *Judæorum* haberetur ratio, qui prius ab Alexandro Magno, posteà à Pompejo M. essent victi. Accedit quod Græca lingua multò latius pateret, quàm Romana, ac istis terris Græcè propè omnes scirent. Latinè non item.

Cui hæc causæ non placent, dicat, eò diverso ordine usos Evangelistas, quia de ordine non laborarent, sed sufficeret iis, dicere de tribus linguis, quæ tùm in usu essent:

Ac

Ac neglectu ordinis, oſtendiſſent, neque nos ordine curioſos eſſe oportere. *Hactenus Voſſius.*

Caput XI.

De Blaſphemis tituli Crucis corruptoribus, & Calvariæ ac Sepulcri profanationibus.

NOtatu digniſſima eſt illa de horrendo quodam Judæorum blaſphemorum ſcelere, ante aliquot ſecula in Patria mea, Principatu nempe Hennebergico commiſſo, & ante LX. circiter annos detecto, hiſtoria. In laudato principatu eſt municipium, ob ædem Divo Henrico conſecratam, ſimile nomen (*Heinrichs*) retinens, 24 vel 26 milliaria Italica *Erfurdo Thuringiæ*, 60 verò *Egrâ Bohemiæ*, & totidem, nempe 60, *Herbipoli* ſive *Wirtzburgo Franconiæ* diſtans, cujus incolæ ſignum Chriſti crucifixi ſculpendum curârunt; cum nemo Chriſtianus ob barbariem iſtorum temporum Inſcriptionem Hebraicam adornare poſſet, ipſi tamen ſecundum Evangeliſtas trilinguem deſiderarent titulum. Unus ex municipibus Francofurtum ad Mœnum, vini coëmendi gratia, proficiſcens, Judæum, uti conjiciunt, conducit, qui inſcriptionem Hebræam adponeret. Judæus optatam, virus ſuum maledictum in ſemper benedictum Salvatorem noſtrum evomendi, nactus occaſionem, promtè annuit, &, mercede acceptâ, inſcriptionem Hebraicam exhibuit, quam una cum Græcâ & Latinâ ſine ulteriori inquiſitione cruci affigunt. Circa annum hujus ſeculi XXX Avunculus meus magnus Dn. *Samuel Zehnerus* S. Th. D. & Gymnaſii Schleuſingenſis Profeſſor, ſimulque

mulque laudati Principatûs Superintendens Generalis, piæ memoriæ, Eruditiſſimi *Joachimi Zehneri*, Proavi mei materni filius, ædem antea dictam viſitans & perluſtrans, inter alia in blaſphemam iſtam inſcriptionem incidit, cum ſtupore legit, juſtoque zelo actus tabulam famoſam à ſigno Crucis removeri juſſit, diuque in bibliotheca ſua adſervavit. Non autem ſine vitæ periculo hoc peregit: Imperitum enim vulgus Virum pietate & eruditione conſpicuum, quaſi Iconomachum æde ſacra ejecisſent, niſi ſagaciores de bona & laudabili intentione edocti intempeſtivam ſtupidiorum iram mitigasſent: Hæc ſunt, Benevole Lector, quæ veritatis ſtabiliendæ, minimè verò aliorum ſententias ſugillandi gratia in medium proferenda esſe duxi, ex quibus facilè quilibet veritatis amans, Evangeliſtas in omnibus, titulum crucis concernentibus, exactisſimè concordare, perſpiciet.

Non autem Judæi tantùm, ſed etiam Ethnici tàm verbis, quàm aliis modis ludificarunt & profanarunt ſanctisſimam Salvatoris noſtri ſemper benedicti Paſſionem & Reſurrectionem, cujus modi inſigne *Voſſius Harmoniæ Evangel. lib. 2. cap. 6. §. 17.* adducit exemplum ex *Hieronymi epiſt. XIII. ad Paullinum de Inſtitutione Monachi*, ubi, *ab Hadriani*, inquit, *temporibus uſque ad imperium Conſtantini per annos circiter CLXXX, in loco reſurrectionis ſimulacrum* Jovis, *in crucis rupe ſtatua ex marmore* Veneris, *à Gentibus poſita colebatur, exiſtimantibus perſecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem reſurrectionis, & crucis, ſi loca ſancta per Idola polluiſſent.* Idem de Calvariæ monte tradit *Alexander* Monachus, homilia de Inventione S. Crucis, & *Georgius Ἁμαρτωλός* in Chronico; & ante hos *Socrates*, *Theodoretus*, *Sozomenus*, ac *Rufinus*

Hiero-

Heronymi æqualis. Et ante hos omnes *Eusebius lib. III. de Vita Constantini cap. XXV. Nefandum*, inquiens, *revera, & execrabile bustum animarum construxere, & obscurum lascivo* Veneris *dæmoni recessum ædificarunt.* Porrò *Adrianum in templo ac loco Dominicæ Passionis, dæmonum simulacra constituisse* scribit *Sulpitius Severus, lib. 2. Hist. Sacr.*

Cap. XII.

De Hora, quâ Salvator noster Crucifixus est.

COronidis loco aliqua de hora exaltationis, (ita sui crucifixionem Salvator nominare amat *Joh. III, 14. IIX, 28. XII, 32.*) in qua determinanda dissentiunt Evangelistæ, quorum verba sunt:

Matth. XXVII, 45. ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο. *à sexta hora tenebræ factæ sunt:*

Marc. XV. 25. ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt ipsum. c. XV. 33.* γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης, σκότος ἐγένετο. *Factâ* (sive completâ) *autem horâ sextâ, tenebræ factæ sunt.*

Lucas XXIII. 44. ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο. *Erat autem quasi* (circiter) *hora sexta, & tenebræ factæ sunt.*

Joh. XIX. 14. ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη· καὶ λέγει (ὁ πιλάτος) τοῖς ἰουδαίοις, ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν. *Erat autem parasceve Paschatis, hora autem quasi* (vel circiter) *sexta: & dicit* (Pilatus) *Judæis, Ecce Rex vester.*

Huic Evangelistarum dissensui trifariam occurri solere, docet Gerh. Joh. Vossius *Harmon. Evang. lib. 2. c. 7. §. 5.* ubi hæc habet: *Sunt, qui putent, esse alterutrius Evangelistæ errorem. Sunt, qui existiment, esse lapsum librarii in alterutro loco.*

loco. Sunt, qui nihil esse peccatum, ac conciliari ista posse loca, arbitrentur.

Qui in rebus non necessariis ad fidem, uti in minuta de loco, aut tempore, circumstantia, vel in numero, aut simili, Evangelistas falli posse statuunt, provocant ad verba Baronii ad ann. XXXIV. §. 140. *Quod Johannes dicit*, ferè horâ sexta; *Marcus & Matthæus absque ulla distinctione dixerunt*, horâ sextâ: *ut ex his cognoscas, Evangelistas in conscribendis horis horologium non habuisse præ manibus, ut per sua puncta singulas horas distinguere potuissent; sed de horis scripsisse, quod tunc opinati essent.*

Qui librarii in alterutro Evangelista errorem censent, hi ajunt Evangelistas non integrè τρίτη καὶ ἕκτη scripsisse, sed γ, & ϛ, inque ea scripturæ similitudine vel apud *Marcum* γ pro ϛ, vel apud *Johannem* ϛ pro γ irrepsisse. Postea commisso hoc errore, placuisse, ut non numerorum notis, sed integris vocibus scriberetur. Ac videri possit etiam *Nonnus* γ pro ϛ apud *Johannem* legisse. Saltem pro ἕκτη vertit τρίτη. Sic enim ejus habet paraphrasis:

Ἦν δὲ τιταινομένη τριτάτη θανατηφόρος ὥρη.
Καὶ Πιλάτος ταχυεργὸς ἐπ' εὐλαΐγγι θώκῳ
Ἑβραίοις ἐβόησεν, ἴδε σχεδὸν ἵσταται ἀνὴρ
Κοίρανος ὑμείων.

Eratque protensa tertia letifera hora;
Et Pilatus promtus in confecta ex bonis lapidibus sede,
Hebræis clamavit, ecce propè stat vir
Dominus vester.

Tertia est opinio illorum, qui hæc reconciliant. Quod non uno faciunt modo. Aliqui putant, horas non accipi pro duodecimâ diei parte, sed quartâ, sive trihorio: quo

quo pacto, ut ex *Censorino cap. 23.* constat, & diem, & noctem in quatuor vigilias dispescebant. Sic prima diei hora fit usque ad ineuntem horam quartam; secunda usque ad ineuntem septimam; tertia usque ad initium nonæ; quarta usque primam noctis. Quomodo si intelligas tertiam *Marci*, eadem sit, ac sexta *Joannis*, h. e. nostra meridiana, sive duodecima.

Alii aliter conciliant. Nam censent, à *Joanne* per sextam Parasceves non intelligi sextam Parasceves Judaicæ, sed Christianæ. Eam Christianam Parasceven incepisse à noctis hora nona, quâ Christus in Synedrio videtur pronunciatus mortis reus. Ita *sexta* Parasceves non alia fuerit, quam diei *tertia*. Hoc voluit Beatus *Augustinus de Consensu Evangelistarum lib. 3. cap. 13.* ubi eandem dicit horam diei *tertiam* & *sextam* parasceves: Nec à Joanne diei *sextam*, sed à Parasceve, hoc est præparatione immolationis Domini: (quod nobis verum est Pascha) *sextam* intelligi. Ac similiter *Ludovicus Ramirez* de Præda pentecontarchi *cap. 38.*

Ex his nulla æquè nobis sententia placeret, quam ista, ut per horam *tertiam* tertius diei quadrans, per horam *sextam*, sexta è duodenis diei pars intelligatur. Sed huic opinioni non parùm incommodat, quod veterum nullus pro quadrante diei, hoc est, pro trihorio *horam* dixerit. Itaque multum metuo, ne quid vitii irrepserit incuriâ librarii.

Maximè eò inclinat animus, ut librarius confuderit ἐπίσημον ϛ & Γ. quæ & sententia est B. Hieronymi: (si modo is auctor) in *Psalm. 77.* item aliorum, quos memorat Theophilactus in Joannis *cap. XIX.*

Sed ſic quoque in ambiguo relinquitur, utrum *Marcus* è *Joanne*, an *Joannes* è *Marco* ſit corrigendus? Poſteriorem ſententiam amplexi, quos laudat *Theophilactus*.

Petavius in XII. de Doctr. tempor cap. 10. refert, habere ſe *Petri Alexandrini* opuſculum ἀνέκδοτον, ubi teſtaretur, in autographo Joannis, quod Epheſi adſervaretur, ſcriptum fuiſſe, ὥρα ἦ ὡσεί τρίτη. De quo ſi certo conſtaret, jam deciſa lis foret.

Nunc dignum conſideratu, an non potius ſint audiendi, qui priorem opinionem ſequuntur: ut *Thomas Cajetanus* & *Melchior Canus* in 2. Lucæ. Mihi veriſimilius fit, emendari Marcum oportere. Ac facile, puto, aſſentient nobis, qui cogitare volent, quam multa, ab Evangeliſtis eveniſſe dicantur inter id tempus, quo Chriſtus à Caipha eſt deductus ad Pilatum, & illud, quo in Golgatha crucifixus fuit, Nam (ut taceam ſecundam accuſationem & damnationem à Judæis mane factam, ut diximus) eſt apud Pilatum à Judæis accuſatus, ipſe interrogatus, ad Herodem miſſus, ad Pilatum remiſſus, multa adeò tentata à Pilato, ut dimitteretur, & tandem extra urbem miſſus. Tantum ſanè abeſt, ut intra trihorium ea putem fieri potuiſſe, ut mirandum ſit, ſex intra horas eveniſſe, præſertim moras tantopere Pilatô nectente. Adde, qnod Matthæus etiam agnoſcit, ſolem defeciſſe horâ ſextâ. At quando eſt veriſimilius, eâdem horâ & crucifixum eſſe Chriſtum, & paulò poſt tenebras eſſe conſecutas: quam trihoriô, poſtquàm JESUS eſſet crucifixus, ſolem defeciſſe? quanquam videas in hâc ſententia fuiſſe *Nonnum*. Sed aliud indicant Evangeliſtarum hæc verba: *Erat autem ferè hora ſexta, & facta horâ ſextâ tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terram, usque in horam nonam.* Hactenus Voſſius.

Quamvis

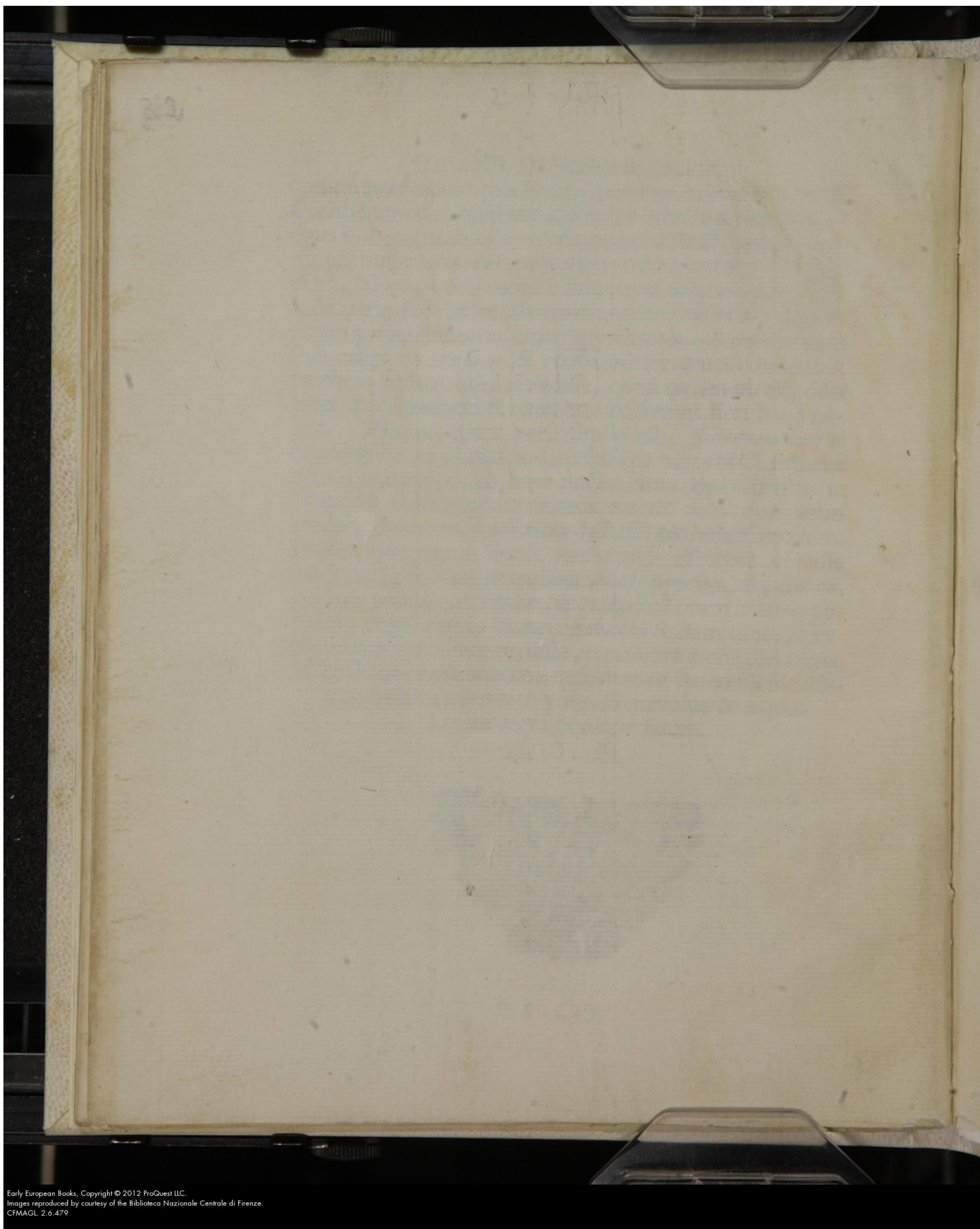
Quamvis hîc Voſſius putet, ex *Johanne* emendandum eſſe *Marcum*, quod trium horarum ſpatio ea, quæ ab Evangeliſtis ante crucifixionem facta recenſentur, peragi haud potuerint: Mihi tamen longè probabilius videtur, horâ tertiâ, ſecundùm *Marcum*, cœpiſſe crucifixionis actum. Si enim hora ſextâ demum crucifixus fuiſſet, quî fieri potuiſſet, ut inter crucifixionem & factam eclipſin Solis, quæ horâ ſextâ cœpit, *Matth. XXVII. 45. Marci XV. 33. Luc. XXIII. 44.* illa omnia, quæ à Johanne conſignata ſunt, abſolvi potuerint, nempe (1) Pilati tergiverſatio, (2) Judæorum expoſtulatio, (3) Salvatoris innocentiſſimi condemnatio, (4) & ad locum ſupplicii eductio, (5) titulorum conſignatio, (6) eorundem affixio, (7) ſacerdotum proteſtatio ratione tituli, (8) Pilati reſolutio, (9) veſtimentorum diviſio, (10) curatoris materni, nempe Johannis, conſtitutio. Quibus accedunt, quæ juxta alios Evangeliſtas ante tenebras acciderunt, nimirum (11) vini acidi & myrrhati cum felle propinatio, (12) crucis in Simonem Cyrenæum translatio, (13) mulierum concomitantium lamentationes, (14) Salvatoris reſponſiones, (15) binorum latronum crucifixio, (16) prætereuntium cavillationes, (17) Salvatoris patientiſſimi ad patrem cœleſtem pro perſequutoribus & inimicis interceſſio, (18) Latronis unius convitia (19) alterius Latronis pietas, & ſocii reprehenſio, (21) facta à Salvatore Paradiſi promiſſio. Nec dubitandũ plura ab Evangeliſtis ſilentio prætermiſſa accidiſſe, (*argumento cap. XXI. v. 25. Evang. Joh.*) quæ tàm brevi temporis ſpatio nequaquã peragi potuiſſent.

Tutiſſimum igitur erit, ſi librarii incuriâ in Evangelio Johannis ϛ loco γ poſitum, & ſic Johannem ex Marco emendandnm eſſe ſtatuamus. Hoc modo enim omnia

optimè quadrabunt, præſertim ſi ponamꝰ, horâ tertiâ crucẽ Chriſti humeris impoſitam, ipſumque eductum fuiſſe. Nec opus erit, cum *Cenſorino* confugere ad diſtinctionem horarum, & fingere, *Marcum* per horam tertiam intellexiſſe trihorium, *Johannem* verò horam ſimplicem diei, eamq; ſextam: Inde enim ſequeretur *Marcum* in eodem *capite XV.* duplici modo nominaſſe horas, crucifixionis *verſu 25.* & tenebrarum ſive eclipſeos *verſu 33.* & conſequenter crucifixionem & tenebras eadem horâ accidiſſe, quod tamen ob ea, quæ inter crucifixionem & tenebras acciderunt, fieri haud potuit. Minimè etiam vero ſimile eſt, *Johannem* horas numeraſſe, non à Judaicæ diei, ſed à paraſceves Chriſtianæ principio, nempe, ab hora noctis nona, quâ Chriſtus in Synedrio videtur pronunciatus mortis reus, quis enim credat, *Johannem* in deſcribenda Paſſionis hiſtoria novum, & aliis incognitum horas numerandi adhibere voluiſſe modum. Interea ex his quilibet videre poteſt, *B. Auguſtinum*, cui hæc opinio adſcribitur, approbaſſe horam à *Marco* poſitam, & propterea horam *Johannis* ſextam innoxiâ explicatione conciliare voluiſſe, cum horâ *Marci* diei tertia. Meam hanc explicationem, quâ liberam ſtatuendi facultatem nemini ademtam volo, Benevolus & æquus Lector æqui bonique faciet.

Δ. T. Θ.

F

